

جنبش ضد استعماری جنوب

مبارزات آیت الله بلادی بوشهری
- جنگ جهانی اول علیه انگلستان

محمد امین شیخ نوری

www.ketab.ir

جنبش ضد استعماری جنوب

مبارزات ایتالله بلادی بوشهری در جنگ جهانی اول علیه انگلستان

محمدامیر شیخ نوری

نشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ سوم: ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

پاپ اول تا دوم، ۱۷۰۰ نسخه

قیمت: ۳۴۰۰۰ تومان

موضوع: جلد سیدایما نوری نجفی

موضوع: هی: هنگام

سرشناسه: شیخ نوری محمدامیر، ۱۳۳۲.

عنوان و نام پدیدآور: جنبش ضد استعماری جنوب: مبارزات آیتالله بلادی بوشهری در جنگ جهانی اول علیه انگلستان / محمدامیر شیخ نوری.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۴۴۸ ص.

شابک: ۶-۲۱۴-۱۰۸-۶۰۰-۱

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه

موضوع: بلادی بوشهری، سیدعبدالله، ۱۲۵۲-۱۳۳۱.

موضوع: جنگ جهانی اول، ۱۹۱۴-۱۹۱۸ م. -- ایران -- تاریخ

موضوع: بوشهر (استان) -- تاریخ -- قرن ۱۳ ق. -- جنبش‌ها و قیام

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹ش/ب/۳/۵۵ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۹۸

شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۵۷۱۹۹

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

۷	پیشگفتار
۱۱	مقدمه
۱۵	سؤال‌های پژوهش
۱۵	فرضیه‌ها
۱۶	روش تحقیق
۱۹	بخش اول: اهمیت جهانی خلیج فارس
۳۵	فصل اول: استعمارگران در خلیج فارس
۴۹	فصل دوم: استعمار انگلیس در خلیج فارس
	بخش دوم: ویژگی‌های جغرافیایی و جغرافیای تاریخی بوشهر و تجارت
۶۳	خلیج فارس
۶۵	فصل اول: موقعیت جغرافیایی و جغرافیای تاریخی بوشهر
۷۵	فصل دوم: افول بندرعباس و استقرار شرکت هند شرقی انگلیس در بوشهر
۸۹	فصل سوم: تجارت ایران در خلیج فارس در سال‌های ۱۸۱۷-۱۸۲۳ م
۹۳	فصل چهارم: تجارت خلیج فارس در سال‌های ۱۸۴۰-۱۸۶۰ م
۱۰۱	بخش سوم: بوشهر از انقلاب مشروطه تا جنگ جهانی اول
۱۲۵	فصل اول: بوشهر و مشروطیت
۱۳۱	فصل دوم: رشد انجمن شهری
۱۳۵	۱. تشکیل انجمن ولایتی در بوشهر

۱۳۶.....	۲. جشن افتتاح انجمن ولایتی در بوشهر.....
۱۳۹.....	فصل سوم: انجمن‌های بوشهر در سالهای پس از مشروطه.....
۱۴۱.....	۱. انجمن شوکت اسلامی.....
۱۴۲.....	۲. انجمن اتحاد اسلامی.....
۱۴۵.....	فصل چهارم: سیدمرتضی اهرمی و قیام بوشهر.....
	بخش چهارم: جنوب و بوشهر از تبعید سیدمرتضی اهرمی تا جنگ
۱۷۵.....	جهانی اول.....
۱۹۳.....	فصل اول: جنگ جهانی اول و خلیج فارس.....
۲۰۱.....	فصل دوم: جنگ جهانی اول و نقض بی‌طرفی ایران.....
۲۱۱.....	فصل سوم: اشغال بوشهر توسط انگلستان و مبارزات آیت‌الله سیدعبدالله بلادی بوشهری.....
۲۳۳.....	فصل چهارم: عکس‌العمل مردم در برابر اشغال بوشهر.....
	بخش پنجم: مبارزات آیت‌الله سیدعبدالله بلادی بوشهری علیه
۲۴۹.....	اشغالگران انگلیسی.....
۳۰۹.....	فصل اول: سیدعبدالله بلادی بوشهری و سایر علما.....
۳۲۹.....	فصل دوم: سیدعبدالله بلادی بوشهری و آزادی‌خواهان منطقه.....
۳۶۳.....	فصل سوم: بازتاب مقاومت بوشهری در برابر انگلیس متجاوز.....
۳۶۷.....	فصل چهارم: شهادت رئیس‌علی دلواری و مبارزات آزادی‌خواهان.....
	فصل پنجم: سیدعبدالله بلادی بوشهری و سایر آزادی‌خواهان (شیخ حسین خان
۳۷۹.....	چاهکوتاهی و زایر خضرخان اهرمی).....
۴۰۵.....	نتیجه‌گیری.....
۴۱۱.....	کتابنامه.....
۴۲۷.....	فهرست آیات.....
۴۲۹.....	نمایه‌ها.....
۴۴۵.....	تصاویر.....

پیشگفتار

رخداد کم‌نظیر انقلاب اسلامی ایران، در جهان دین‌گریز و بلکه دین‌ستیز قرن بیستم، نشانه بحرانی جزئی در جریان سکولاریزه‌نمودن حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها به‌شمار می‌رود. هر چند، سریع‌ترین اثر پیروزی انقلاب اسلامی تغییر نظام سیاسی بود؛ اما روشن است که بدون پایه‌ها و مبانی فکری متقن و استوار، وقوع چنین تحول عظیمی غیرممکن بود؛ «انقلاب فکری» مقدمه و زیربنای قیام ملت ایران علیه نظام استبدادی شاهنشاهی است؛ بنابراین، بدیهی بود که پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی نیز، این تحول فکری رو به گسترش، بستر رشد و شکوفایی هرچه بیشتر را طلب نماید. از آنجا که چالش‌های فکری و فرهنگی برای نظام جمهوری اسلامی از مهم‌ترین آوردگاه‌های تقابل اندیشه پویا و مولد انقلاب اسلامی با سایر اندیشه‌ها محسوب می‌گردد، برنامه‌ریزی و سازمان خاصی را نیاز دارد. دهه اول پس از قیام، به استقرار نظام و مقابله با توطئه جنگ، سپری شد و فرصت اندیشه، بیشتر در عرصه عمل و تجربه انقلابی متمرکز گردید و شهدای دفاع مقدس موفق شدند فراتر از اندیشه‌ها، راه‌هایی را گشوده و پشت‌سر گذارند که موجب غبطه عارفان و عالمان می‌گشت. در دهه دوم، با پشت‌سر گذاشتن دفاع مقدس، دوران بازسازی کشور بر اساس آرمان‌های انقلاب اسلامی آغاز شد و در این عرصه، رویارویی فرهنگی، برجستگی خاصی یافت و امید و انتظار چالشگری فکری و فرهنگی از نیروهای متعهد و آگاه به هویت و افق آینده ملت ایران در پرتو

اسلام، بستر ساز فعالیت‌هایی سازماندهی شده در قالب مؤسسات پژوهشی گردید. «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی»، که در سال ۱۳۷۳ تاسیس شد، به‌عنوان نهادی علمی، مولود چنین بستری است و می‌کوشد با ترویج و تبیین مبانی فکری و اعتقادی انقلاب اسلامی به‌گونه‌ای مؤثر، چالش‌های فکری و فرهنگی در برابر انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن را همچون فرصتی مغتنم، مورد استفاده و بهره‌برداری قرار دهد.

این پژوهشگاه در قالب چهار پژوهشکده «حکمت و دین‌پژوهی»، «نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ» و «مطالعات اجتماعی» و «دانشنامه‌نگاری دینی» و همچنین «مرکز پژوهش‌ها، جوان» فعالیت می‌کند.

«پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی» که متشکل از پنج گروه «فرهنگ‌پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی» و «ادبیات اندیشه» است، در اسالی ساماندهی تأملات و کاوش‌ها در خصوص تحولات فرهنگی و اجتماعی، می‌آید. زمینه تولید آثاری با جهت‌گیری انتقادی و بومی را در مورد مسائل و مشکلات حوزه‌های یاد شده فراهم سازد:

۱. شناخت و بازپیرایی موارث کتب و علمی-اسلامی در حوزه تاریخ، تمدن، فرهنگ و هنر ایران و اسلام؛

۲. تحقیق در زمینه تحولات، مبانی و مسائل تمدن، فرهنگ و هنر اسلامی-ایرانی؛

۳. تحلیل و واکاوی کاستی‌های دبیرین، آسیب‌شناسی رضایت‌کنونی و بررسی چشم‌انداز و چالش‌های آتی فرهنگ و تمدن اسلامی و راهکارهای شایسته جهت احیا و ارتقای فرهنگ و هنر اسلامی-ایرانی و عمیق‌شدن پیوند نسل امروز با آن؛

۴. بررسی و تبیین نظری پیشینه، مبانی، اهداف و فرآیند تحقق انقلاب اسلامی و مطالعه و بازشناسی مسائل و موانع انقلاب و راه‌های تحکیم اصول و توسعه آرمان‌ها و ارزش‌های متعالی آن و مصون‌سازی طبقات اجتماعی در قبال تازش فکری-فرهنگی بیگانگان؛

۵. بازشناسی ماهیت و مؤلفه‌های فکر و فرهنگ غربی و نقد و ارزیابی علمی دستاوردهای تمدن جدید، بررسی راه‌های توسعه اندیشه اسلامی و راه‌های به دست آوردن عناصر انسانی و عقلانی فرهنگ و تمدن دیگر ملل؛

۶. نقد آثار منتشر شده و آرای مطرح شده در حوزه‌های مطالعاتی پژوهشکده. تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند، دکتر محمدامیر شیخ زری، در گروه تاریخ و تمدن پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی است، موضوع مبارزات آیت‌الله سیدعبدالله بلادی بوشهری در جنگ جهانی اول علیه انگلستان می‌پردازد.

در دور قاجار کشور ایران بین دو قدرت استعماری روس و انگلیس تقسیم شده بود، به طوری که شمال کشور تحت سلطه و اختیار روس‌ها و جنوب و کلاً خلیج فارس تحت تسلط و استعمار انگلستان قرار گرفته بود. با تهاجم ناگهانی قوای نظامی انگلیس به سیج فارس، وجودیت و استقلال مملکت به خطر افتاده و نزدیک تر شدن کشتی‌های جنگی روسیه به ساحل اروهای انگلیس متجاوز به حوالی بوشهر، سرتاسر نواحی خلیج فارس را تهدید می‌کرد. مداخلات و اشغال منطقه توسط انگلیس، احساسات مردم دشتی و دشتستان، به خصوص تنگستان، را علیه استعمار انگلیس آن‌چنان برانگیخت که هیچ قدرتی قادر به فرونشاندن و مهار کردن آن نبود؛ زیرا هجوم انگلیس به مرزهای آن کشور، که لطمه زیادی به حیثیت و اعتبار ایران وارد می‌آورد، برای مردم غیور آن ناپسند غیر قابل تحمل بود.

به موازات تضعیف و شکست دولت مرکزی ایران، که عملاً به ناکامی منتهی شده بود، قدرت‌های بیگانه بود، قیام‌های مردمی نیز در این سرزمین اسلامی، با هدایت رهبران مذهبی و به منظور پاسداری از دین و استقلال کشور و بیرون راندن استعمارگران از این سرزمین، آغاز شد.

در جنگ جهانی اول نیز، روحانیون بوشهری در کنار نیروهای انقلابی بوشهر و تنگستان قرار گرفتند و با اعلام جهاد علیه انگلیسی‌ها، به ستیز با آنان پرداختند. یکی از روحانیون برجسته که نبرد خستگی ناپذیری را علیه انگلیس در بوشهر

رهبری کرد، آیت‌الله سیدعبدالله بلائی بوشهری بود.

ستم‌های انگلستان در نواحی جنوبی ایران موضوعی نبود که از دید آیت‌الله بلائی دور بماند. وی در مجالس و مواضع گوناگون به انگلستان و اهداف استعماری و ضد ایرانی این دولت ناخست و برای گسترش مبارزه با انگلیس، روابط ویژه‌ای با رئیس‌علی، آن مبارز فوق‌العاده، برقرار نمود و او را در حرکت‌های ضدانگلیسی یاری داد.

آیت‌الله بلائی یک مجموعه قوی اطلاعاتی را در بوشهر سازماندهی کرده، کلیه اخبار و اطلاعات مهم را جمع‌آوری می‌نمود و در کمترین زمان ممکن، توسط پیکر سریع به دلوار ارسال می‌کرد. این اطلاعات نقش بسیار مؤثری در تاکتیک‌های جنگی و تصمیم‌گیری‌های سیاسی رئیس‌علی دلواری داشت.

این تحقیق توسط شیخ مالمعه کتابخانه‌ای و اسنادی صورت گرفته است که برخی اسناد بازخوانی‌نشده به کمک دکتر عبدالکریم مشایخی، رئیس بنیاد ایران‌شناسی بوشهر، بازمانده و در این پژوهش لحاظ گردیده است. از طرف دیگر، این تحقیق که از نوع تری و تاریخی است، با تکیه بر کتاب‌ها و اسناد تاریخی، همراه با تجزیه و تحلیل و استدلال‌های تاریخی، ارزیابی شده است. همچنین از گزارش‌های کارگزاران محلی که در منطقه برای انگلستان خدمت می‌کردند، استفاده شده است که خود می‌تواند ارزشمند باشد.

بر خود لازم می‌دانیم از تلاش‌های علمی و ارزشمند محقق ارجمند، جناب آقای دکتر محمدامیر شیخ‌نوری، تشکر و قدردانی نماییم. همچنین از شورای علمی گروه تاریخ و تمدن، و نیز ناظر علمی و ارزیابان این تحقیق، آقایان دکتر سیدحسین فلاح‌زاده، دکتر عبدالکریم مشایخی و دکتر علیرضا علی‌صوفی، که با ارائه نظرهای ارزشمند خود بر غنای این اثر افزودند، کمال سپاس و امتنان را داریم.

گروه تاریخ و تمدن

پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی